

УДК [377:37.014]:6

Н. Г. Довмантович

ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ УЧИЛИЩ У ПРОЦЕСІ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Автором проаналізовано зміст формування самоосвітньої компетентності студентів медичних училищ засобами природничо-наукової підготовки. Розкрито сутність поняття «самоосвітня компетентність» та «компетентнісний підхід». Наведено здатності та складові самоосвітньої компетентності. Також проаналізовано сутність процесу природничо-наукової підготовки студентів медичних училищ.

Ключові слова: компетентнісний підхід; медичне училище; природничо-наукова підготовка; самоосвіта; самоосвітня компетентність.

Вступ. Тенденції соціально-економічного розвитку останніх десятиліть свідчать про потребу людства у фахівцях з широкими за обсягом і глибокими за змістом знаннями та вміннями, всебічно компетентних у галузі своєї професійної діяльності та суспільного життя, фахівцях здатних до самоосвіти.

Підвищений інтерес до самоосвіти серед вчених почав виявлятися давно і не згасає й до цього часу. Причину цього ми вбачаємо у тому, що самоосвітня діяльність людини займає домінуючі позиції серед інших видів діяльності. Видатні мислителі минулої (Я.-А. Коменський, Дж. Локк, Г. Сковорода, К. Ушинський) вважали самоосвіту надзвичайно потужним засобом розвитку особистості. Питання самоосвіти є надзвичайно актуальним і в наш час. Серед відомих науковців вивченню самоосвіти приділяли увагу такі вчені: А. Авдєєв, А. Айзенберг, М. Барболін, В. Беспалько, А. Брушлинський, І. Зарубінська, М. Князева, Г. Коджаспірова, Б. Коротяєв, М. Махмутов, І. Мернер, Н. Кубракова, Г. Кулагіна, А. Панфілова, О. Пометун, С. Сисоєва, А. Усова, О. Чеботарьова та ін.

Як зазначає Н. Бухлова від сучасного фахівця, вимагаються вміння орієнтуватися в інформаційних потоках, оволодівати новими технологіями, самонавчатися, шукати й використовувати знання, мати такі якості, як: універсальність мислення, динамізм, мобільність (Бухлова Н. В., 2008, с. 4). Зазначені аспекти, на нашу думку варто враховувати при організації самоосвітньої діяльності студентів медичних училищ.

Метою статті є аналіз формування самоосвітньої компетентності студентів медичних училищ засобами природничо-наукової підготовки.

Самоосвітня компетентність. Компетентнісний підхід, спрямований на досягнення освітніх результатів, є продуктивною, визнаною у світовому просторі освітньою методологією, а компетентність – новою одиницею виміру освіченості людини, де увага акцентується на результатах навчання, на здатності особистості діяти в різноманітних нестандартних ситуаціях, творчо застосовувати набуті знання, уміння, навички. З позиції компетентнісного

підходу, основним безпосереднім результатом освітньої діяльності є формування компетентностей особистості, однією з яких є самоосвіта.

Зазначимо що в «Енциклопедії освіти» самоосвіта тлумачиться як «самостійна пізнавальна діяльність людини, спрямована на досягнення певних особистісно-значущих освітніх цілей; задоволення загальнокультурних запитів, пізнавальних інтересів у будь-якій сфері діяльності, підвищення професійної кваліфікації тощо» (Енциклопедія освіти, 2008, с. 798).

Відомий український вчений С. Гончаренко основним засобом самоосвіти називає самостійне вивчення літератури. Джерелами самоосвіти, на його думку служать також засоби масової інформації (Гончаренко С. У., 1997, с. 296).

М. Кузьміна відзначає, що самоосвіта – це самостійна, цілеспрямована пізнавальна діяльність, що ґрунтується на внутрішніх мотивах особистості й здійснюється без детального керівництва ззовні; мета, шляхи її досягнень, час, методи занять, джерела отримання знань плануються тим, хто вчиться, й перебігає з ініціативи особи, яка самостійно оволодіває знаннями (Кузьміна М. Г., 1976).

І. Зимня під самоосвітньою компетентністю розуміє здатність навчатися впродовж життя, основу неперервного навчання в контексті як особистого професійного, так і соціального життя. До змісту цієї здатності відносяться (Зимня І. А., 2003): потреба в саморозвитку; уміння вибудовувати персональну життєву стратегію; єдність інтелектуального розвитку з формуванням особистості; здатність справлятися із протиріччями й невизначеностями свого життєвого досвіду; здатність самостійно контролювати хід свого інтелектуального розвитку; досягати висот професійної майстерності та творчості; розширення, збільшення накопичених знань та їх структурування; оволодіння культурою рідної мови; адекватна оцінка досягнутих у саморозвитку результатів і постановка нових перспективних завдань.

Н. Коваленко вважає, що самоосвітня компетентність – складна інтегративна властивість особистості, що забезпечує готовність задовольняти індивідуальні та соціальні потреби пізнання нею

дійсності на основі оволодіння знаннями, уміннями та навичками, способами діяльності та набутого досвіду продуктивно здійснювати самостійне систематичне цільове освоєння соціального досвіду людства. Це готовність і здатність особистості до самостійного, систематичного, цілеспрямованого пізнання дійсності, освоєння соціального досвіду людства, самореалізації, саморозвитку. Дослідниця стверджує, що самоосвітня компетентність людини передбачає наявність (Коваленко Н. В., 2009):

- системи цінностей, усвідомлення важливості освіти в сучасному житті, особистісної відповідальності за власне життя;
- системи знань про методи пізнання, інформаційний пошук;
- уміння та прагнення використовувати їх у навчанні для потреб власної самоосвіти, у повсякденному житті;
- активної позиції.

На думку Н. Бухлової самоосвітня компетентність складається з таких компонентів, як (Бухлова Н. В., 2006): розуміння власних потреб на підставі самоаналізу, самопізнання; уміння розв'язувати проблеми на основі отриманих самостійно знань; організація власних прийомів самонавчання; впорядкування власних знань, знаходження зв'язків між ними; критичне ставлення до будь-якої отриманої інформації, вироблення власної позиції при набутті певних знань; використання для отримання інформації різноманітних баз даних, джерел інформації; вміння переборювати труднощі, невпевненість; адекватне оцінювання значення набутих знань у власній діяльності; представлення, обґрунтування та захист отриманого результату; вміння співробітничати з оточуючими людьми, здобувати знання шляхом колективної діяльності; прийняття рішення на основі співробітництва, толерантне ставлення до опозиційної точки зору; вміння розробляти та виконувати програми самоосвіти з урахуванням власних потреб і потреб суспільства; відповідальність за організацію власної самоосвітньої діяльності; вміння використовувати нові технології інформації та комунікації; знаходження нестандартних нових рішень на основі самостійно набутих знань; гнучкість застосування знань, умінь, навичок в умовах швидких змін; постійний самоаналіз та самоконтроль за самостійною діяльністю.

Процес природничо-наукової підготовки.

Аналізуючи наукові праці дослідників та опираючись на власний досвід, можемо зазначити, що навчальний процес у медичному училищі – це складний професійно-орієнтований процес, насичений діями з практичного застосування теоретичних знань у різних клінічних ситуаціях, з пацієнтами різної важкості та за різних умов протікання хвороби. У таких умовах кожен випадок застосування теоретичних знань – це проблема, навчально-дослідницьке завдання, ситуація, які майбутні

медпрацівники повинні навчитися вирішувати самостійно і безпомилково, оскільки від цього залежить здоров'я, а іноді життя людини.

В процесі природничо-наукової підготовки закладаються міцні підвалини клінічного мислення студентів. У ході проблемного навчання як особливого виду особистісно-орієнтованого розвивального навчання, здійснюється стимулювання внутрішньої та зовнішньої пошуково-творчої активності студентів шляхом створення і розв'язання проблем, ситуацій, проблемних ситуацій. Основною ознакою, яка характеризує проблемне навчання є спосіб створення проблемності. Студент-другокурсник, який вивчає природничо-наукові дисципліни, – це «вчорашній» школяр. Це необхідно врахувати при організації проблемного навчання. Результати аналізу наукової літератури свідчать, що в організації такого навчання в медичному училищі треба розрізняти постановку проблеми і створення проблемної ситуації, а також ступінь готовності студента до проблемного навчання. Без врахування цих чинників проблемне навчання не буде сприяти формуванню самоосвітньої діяльності. Постановка проблеми, яку має створити викладач, це початок процесу навчання, а далі має бути створена проблемна ситуація самим наставником, або разом зі студентами, або самими студентами.

Найбільш поширеним у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації формами організації навчального процесу при вивченні природничо-наукових дисциплін є лекційні, практичні та лабораторні заняття. Зокрема, частка, що припадає на лекції, складає 32% від загальної кількості аудиторних годин, а 68% годин відводиться на практично-лабораторні заняття. Варто зазначити, що абсолютна перевага надається практичним заняттям (86%) і лише 14% припадає на лабораторні заняття з медичної хімії, основ біологічної фізики та основ екології.

Основна мета лекції – дати систематизовані основи наукових знань із навчальної дисципліни, розкрити стан і перспективи прогресу в конкретній галузі науки, сконцентрувати увагу на найбільш складних і вузлових питаннях. Дидактична роль лекції полягає в тому, щоб ознайомити студентів з наукою, з основними категоріями й закономірностями дисципліни, їхніми методологічними основами, а також сформулювати орієнтовну базу для подальшого засвоєння навчального матеріалу. Саме так формується зміст і характер подальшої роботи студента в цій галузі науки, розвивається його пізнавальний інтерес і вміння логічно мислити. Добре підготовлена і прочитана лекція активізує пізнавальну діяльність слухачів, спонукає до роздумів над проблемами, що їх висуває наука, до пошуку відповідей на запитання, які виникають, а також формує в них творче мислення.

Застосування нетрадиційних видів лекції у процесі природничо-наукової підготовки сприяє підвищенню ефективності засвоєння знань, збере-

женню інтересу до навчальних дисциплін, формуванню у студентів самоактуалізації, самовираження, самоорганізації. Активізація пізнавальної діяльності студентів на практичних та лабораторних заняттях багато в чому залежить від якості лекцій, що їм передують.

Шлях формування компетентностей, зокрема самосвітньої, досить складний. А розпочинається цей шлях на практичних заняттях, де формується активність у процесі виконання таких завдань, які вимагають застосування отриманих знань для оволодіння уміннями та навичками, демонстрацією студентам значення цих знань у житті та практичній діяльності.

При вивченні природничо-наукових дисциплін близько 40% навчальних годин передбачено на самостійну позааудиторну роботу студентів. Правильно організована самостійна робота студентів сприяє розвитку їхнього мислення, спостережливості, озброює умінням застосовувати теоретичні знання в умовах практичної діяльності, розвиває їхні творчі сили. В навчальному процесі самостійна робота націлена переважно на довільне запам'ятовування студентами засвоєних понять і застосування їх з метою закріплення відповідних навичок. «Головна мотивація такої діяльності обумовлена вимогами викладача, тобто зовнішньою стимуляцією» (Алексюк А. Н., Пидкасистый П. И. и др., 1993).

Внутрішня стимуляція, яка створює змістову основу для всієї наступної пізнавальної діяльності, активізує самостійність і творчість, здебільшого відсутня. Студенти, зазвичай, не володіють умінням самостійно обирати, ставити перед собою мету, «бачити» задачу, намічати найбільш раціональний спосіб її вирішення тощо. Унаслідок серйозних упущень в організації самостійної роботи інтерес

студентів до якості її виконання знижується, значно знижується пізнавальна активність, а самостійна робота стає монотонною та малоефективною.

Суть самостійної роботи полягає не в тому, що студент на вимогу або завдання викладача самостійно, без його допомоги виконує певні завдання, а в тому, що студент сам організовує свою діяльність виконує функції управління цією діяльністю. Це один із важливих елементів активізації студентів при організації самостійної роботи (Алексюк А. Н., Пидкасистый П. И. и др., 1993).

П. Юцявичине із 46 методів активного навчання рекомендує такі методи, які розвивають ініціативу, творчість і самостійність: студія випадку, розвиток інциденту, ділова гра, дискусія, Т-група, студія активного випадку, прогресивний семінар, проектування, форум, інноваційна гра, мозкова атака, лабіринт дій (Юцявичине П. А., 1989).

Для організації самостійної позааудиторної роботи при вивченні природничо-наукових дисциплін у медичному училищі розроблені наскрізні системи самостійної позааудиторної роботи студентів на весь період вивчення дисциплін, тематика яких висвітлюється у методичних куточках, на засіданнях гуртків, при проведенні дослідницької роботи.

Висновки. Стратегічні орієнтири розвитку сучасної освіти обумовлюють необхідність пошуку в педагогічній практиці підготовки майбутніх медиків таких підходів, які б були спрямовані на розвиток самоорганізації, самостійності, ініціативності у їхніх рішеннях і діях. Загалом, формуванню самоосвітньої компетентності студентів медичних училищ при вивченні природничо-наукових дисциплін сприяють такі форми організації навчального процесу, як: лекційні, практичні та лабораторні заняття.

Література

1. **Бухлова Н. В.** Навчаємося вчитися: діагностика і формування самоосвітньої компетентності учнів: Посібник для вчителів, вихователів, батьків / Н. В. Бухлова. – К.: Вид. дім «Шкільний світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006. – 128 с.
2. **Бухлова Н. В.** Сутнісний зміст поняття «Самоосвітня компетентність» / Н. В. Бухлова // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2008. – № 1. – С. 4.
3. **Гончаренко С. У.** Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко; гол. ред. Світлана Головка. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. **Енциклопедія освіти** / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. **Зимняя И. А.** Ключевые компетентности – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование. – 2003. – № 5. – С. 34-42.
6. **Коваленко Н. В.** Формування самоосвітньої компетентності учнів основної школи сільської місцевості: автореф. дисс. канд. пед. наук.: 13.00.09 / Наталія Володимирівна Коваленко; СДПУ ім. Макаренка. – К., 2009. – 20 с.
7. **Кузьмина М. Г.** К вопросу о понятии «самообразование» / М. Г. Кузьмина // Формирование у учащихся стремления к самообразованию. – Волгоград: ВГПИ, 1976. – С. 15-18.
8. **Организация самостоятельной работы студентов в условиях интенсификации обучения:** Учебное пособие для слушателей ФПК / А. Н. Алексюк, П. И. Пидкасистый и др. – К.: Институт системный исследований Украины. – 1993. – 333 с.
9. **Юцявичине П. А.** Теория и практика модульного обучения / П. А. Юцявичине. – Каунас: Швиеса, 1989. – 272 с.

References

1. **Bukhlova, N. V.** (2006). Learning to learn: diagnosis and formation of self-educational competence of students: a guide for teachers, educators, parents. K.: Vyd. dim «Shkilnyi svit»: Vyd. L. Halitsyna, 128 p. (in Ukrainian).
2. **Bukhlova, N. V.** (2008). Essential concept of «self-educational competence». Naukova skarbnytsia osvity Donechchyny. № 1, P. 4 (in Ukrainian).
3. **Honcharenko, S. U.** (1997). Ukrainian pedagogical dictionary. Svitlana Holovko (Ed.). K.: Lybid, 376 p. (in Ukrainian).
4. **Encyclopedia of education** (2008). Akad. ped. nauk Ukrainy; V. H. Kremen (Ed.). K.: Yurinkom Inter, 1040 p. (in Ukrainian).
5. **Zymniaia, Y. A.** (2003). Key competences – a new result of paradihma of education. Higher education, № 5, P. 34-42 (in Russian).
6. **Kovalenko, N. V.** (2009). Formation of self-educational competence of secondary school pupils in rural areas. Extended abstract of candidate's thesis. SDPU im. Makarenka. K., 20 p. (in Ukrainian).
7. **Kuzmyna, M. H.** (1976). To the question of the concept of «self-education». Formation of the students desire for self-education. Volhohrad: VHPY, P. 15-18 (in Russian).
8. **Aleksiuk, A. N., Pidkasistyj, P. Y.** (1993). Organization of independent work of students in the conditions of an intensification of training: manual for students of FPK. K.: Institut sistemnyj issledovanij Ukrainy, 333 p. (in Russian).
9. **Yutsiavychyne, P. A.** (1989). Theory and practice of modular training. Kaunas: Shvyesa, 272 p. (in Russian).

Н. Г. Довмантович

ФОРМИРОВАНИЕ САМООБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ МЕДИЦИНСКИХ УЧИЛИЩ В ПРОЦЕССЕ ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНОЙ ПОДГОТОВКИ

Автором проанализировано содержание формирования самообразовательной компетентности студентов медицинских училищ средствами естественнонаучной подготовки. Раскрыта сущность понятия «самообразовательная компетентность» и «компетентностный подход». Приведены способности и составляющие самообразовательной компетентности. Также проанализированы сущность процесса естественнонаучной подготовки студентов медицинских училищ.

Ключевые слова: естественнонаучная подготовка; компетентностный подход; медицинское училище; самообразование; самообразовательная компетентность.

N. Dovmantovych

THE FORMATION OF SELF EDUCATION COMPETENCE OF STUDENTS FROM MEDICAL COLLEGES IN THE PROCESS OF THE NATURAL SCIENCES TRAINING

The author analyzes the content of forming self-educational competence of students of medical colleges by means the natural science training. Reveals the essence of the concept of «self-educational competence» and «competence approach». Shows ability and self-educational competence components. Also reveals the essence of the process of preparation of natural science of students from medical colleges.

Strategic directions of development of modern education necessitated finding pedagogical practice of training future physicians such approaches are designed to self-development, self-reliance, initiative in their decisions and actions. During natural science training lays a foundation of clinical minds. During the problem-based learning as a special type of person-centered developmental education, stimulation carried out internal and external search and creative activity of students by creating and solving problems, situations, problem situations. The main feature that characterizes the problem teaching is a way to create problematic.

The most common forms of educational process in the study of natural sciences are lectures, practical and laboratory classes. In particular, the share attributable to lectures, is 32% of the total number of classroom hours, and 68% of hours given to practical laboratory classes. It should be noted that the absolute priority is given to practical employment (86%) and only 14% are laboratory studies of medicinal chemistry, biological physics basics and fundamentals of ecology.

Keywords: competence approach; medical college; natural science training; self-education; self-educational competence.

Рецензенти

Сисоєва С. О. – д. пед. н., проф., чл.-коресп. НАПН України,
Козак Л. В. – канд. пед. н.

Стаття надійшла до редакції 15.09.14